

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ ИНСТИТУТ ЗА ИСТОРИЧЕСКИ ИЗСЛЕДВАНИЯ	
Изходящ №	дата 201 г.
Входящ № <i>336</i>	дата <i>18.05.2022</i> г.
София 1113, бул. Шипченски проход № 52, бл. 17 тел.: 02/ 979 29 98 ; факс: 02/ 870 21 91	

V É L E M É N Y

Budai Tamás "AZ OSZTRÁK-MAGYAR MONARCHIA BALKÁN-POLITIKÁJA 1897 ÉS 1906 KÖZÖTT" c. doktori értekezéséről

Bíráló: Prof. Penka Pejkovszka D.Sc., Bolgár Tudományos Akadémia,
Történettudományi Intézet

Budai Tamás doktorjelölt fenti címen benyújtott doktori (PhD) értekezéséről az alábbi véleményt alakítom ki.

Az opponensi vélemény a Bolgár Köztársaság Akadémiai Képzésről szóló törvény, annak végrehajtási rendelete, valamint a Bolgár Tudományos Akadémia (BTA) Történettudományi Intézet (TTI) Tudományos fokozatok megszerzésének és az akadémiai beosztások betöltésének követelményeiről szóló szabályzat (utolsó módosítása 2021. november 9. a Tudományos Tanács határozata alapján) előírásai szerint készült el.

A kutatói munka véleményezése az Intézet igazgatójának a Bírálóbizottság kijelöléséről szóló 21/2022.03.29. sz. rendelete alapján lett elkészítve.

Budai Tamás bemutatott minden szükséges dokumentumot a doktori védéshez.

1. Adatok a doktoranduszról

Budai Tamás 1997-ben végezte el sikeresen és szerzett mesterképzést a Szófiai Ohridai Szent Kelemen Tudományegyetem történelem szakán, 1998-ban ugyanezen az egyetemen nemzetközi kapcsolatból szerzett diplomát.

Budai Tamás kutatási területe az Osztrák-Magyar Monarchia külpolitikája, amelyre még egyetemi évei során fókuszál, diplomamunkájának témája a kettős monarchia balkáni politikája Sztefan Sztambolov kormányzása idején, amelyet Bulgáriában a bolgár ügyek nagy szakértője, báró Burian István diplomáciai képviselő valósít meg. Jelen disszertációjának problémaköre természetes

folytatása az említett témának, amelyet kronológikusan is lefed, mert áttekintést nyújt az azt követő 1897-től 1906-ig tartó időszakra. Az életrajzi információk szerint a doktorandusz azzal a sajátos előnnyel rendelkezik a téma tanulmányozása során, hogy egyszerre képviseli a bolgár és a magyar szociokulturális identitást, teljes kétnyelvűsége párosulva biztos német (és angol) nyelvtudásával jó előfeltétele a releváns szakirodalom és források elmélyült tanulmányozására és feldolgozására.

Ismét önéletrajzából jól látható, hogy a következő években az Ausztria-Magyarország balkáni politikájának, ill. Bulgária benne való helyének kutatásai mellett, Budai Tamás aktívan részt vett a bolgár-magyar gazdasági, kereskedelmi és diplomáciai kapcsolatok alakításában (több magyar cég leányvállalatát irányította Bulgáriában, diplomata volt a szófiai magyar nagykövetségen). Így lehetősége nyílt "belülről" megismerkedni a kétoldalú kapcsolatok működési mechanizmusával és hozzájárulni azok sikeres fejlődéséhez, mely elért eredményekért bolgár és magyar részről elismerésben és számos kitüntetésben részesült. Ő javasolta, hogy október 19-ét, Csodatevő Rilai Szent János ünnepnapját válasszák a Bolgár-Magyar Barátság Napjává, mivel Bulgária védőszentje mindkét nép történetéhez kapcsolódik.

2. Információ a doktori (PhD) képzésről

Budai Tamás 2000-ben iratkozott be nappali tagozatos doktoranduszként három évre a Történettudományi Intézet „Világtörténelem és nemzetközi kapcsolatok az újkorban és jelenkorban“ osztályra, ahol Georgi Markov akadémikus vezetése alatt megkezdte munkáját, aki a téma kiváló ismerője és elismert kutatója.

Budai Tamás doktori felkészülése során a tantervben előírt kötelezettségének eleget tett, összes vizsgáit sikeresen letette, majd a PhD-fokozat megszerzésének jogát fenntartva befejezte nappali tagozatos tanulmányait. 2017-ben a doktori képzés önálló felkészítésűvé alakult át, amely során a doktorandusz letette a szükséges különbözeti vizsgákat. A jelenlegi doktori értekezésre a rendelkezésre álló védési határidő meghosszabbítása után kerül sor.

A disszertációt 2022. március 7-én az osztály kibővített ülésén előzetes értekezésen tekintették át. Összeségében az értékelések pozitívak voltak, melyek elhangzása után döntés született a nyilvános doktori védés megindításáról.

Az eljárás lefolytatása során a jogszabályi előírások be lettek tartva és jogsértés nem történt.

3. A disszertáció tudományos értékének jellemzői

A bírálatra benyújtott doktori disszertáció terjedelme 370 szabványoldal. A szöveg szerkezeti felépítését előszó, bevezető a témakörbe (előtörténet), kifejtés, befejezés és a bibliográfia alkotja. A vizsgált téma 4 térképpel és 6 táblázattal van illusztrálva, melyek más szerzőktől lettek felhasználva. Az irodalomjegyzékben szereplő történeti források és kutatások listája azt mutatja, hogy a szerző alaposan áttanulmányozta a témával kapcsolatos főbb információforrásokat, beleértve a legújabb kutatásokat is. Figyelemre méltó, hogy a tanulmány forrásbázisa az ismert iratok mellett számos kiadatlan levéltári dokumentumot is tartalmaz bolgár, magyar és osztrák archívumokból, melyek felhasználásával a szerző tudományos forgalomba hozta azokat.

A disszertáció az Osztrák-Magyar Monarchia Balkán-politikáját kutatja közel tíz éven át - 1897-től 1906-ig, ez egy fontos időszak, amely alatt az jelentős változáson megy át, áttér az Oroszországgal való rivalizálásról az azzal való együttműködésre. A téma eddig nem képezte önálló kutatás tárgyát, a hazai és külföldi történetírásban is kevésbé foglalkoztak vele. Ugyanakkor ennek az új külpolitikai irányvonalnak, tényezőinek tanulmányozása, a történések és folyamatok értelmezése segít megérteni és újragondolni a későbbi eseményeket és azok történelmi visszhangját korunkban, mint például: Bosznia-Hercegovina annektálását, Bulgária függetlenségének kikiáltását, a XX. század második évtizedében kirobbant háborúk témakörét és az albán állam létrehozásának kérdését.

A doktori munka szerkezeti struktúrája előszót, bevezetőt, három fejezetet, összefoglalást és bibliográfiát tartalmaz, a problémaelemzés során a kronológiai-tematikai elvet követi, amit (tekintettel a téma jellegére) megfelelőnek tartok. A kutatás fő célja "az Osztrák-Magyar Monarchia Balkán-politikájának egy fontos

periódusának, az 1897-1906 közötti időszakban a tanulmányozása, bemutatva mindazon lényeges körülményeket és eseményeket, amelyek a stratégiai döntéseket befolyásolták az irányvonalak meghatározásában". Az "Előszó" megfelel a követelményeknek, és tartalmazza a munkához szükséges főbb elemeket. A doktorandusz ismerteti az olvasót kutatása tárgyával, megalapozza kronológiai-tematikai megközelítését, meghatározza kutatási céljait és feladatait, áttekinti a felhasznált forrásokat és a kidolgozott munkával kapcsolatos történetírást, bemutatja az alkalmazott módszertant. Ezután következik a „Bevezető”, amely ténylegesen felvezetve a tematikát bemutatja a vizsgált időszak előtörténetét. Igaz, hogy létezik ilyen gyakorlat, mégsem tartom célszerűnek, hogy egy ilyen kiterjedelmű bevezető (6-7 oldal) különálló részben legyen elkülönítve. A disszertáció tartalmi lényegét a törzsszöveg három fejezete mutatja be. Az első azokat a tényezőket elemzi, amelyek Ausztria-Magyarország új külpolitikai irányvonalához és a status quo megőrzését célzó 1897-es osztrák-országi balkáni egyezményhez vezettek. A második és a harmadik fejezet a két nagyhatalom közötti kiegyezés működését ecseteli, két időszakot megkülönböztetve: 1902-ig és 1903-tól, amikor az Osztrák-Magyar Monarchia szerepe domináns a kétoldalú megállapodásban. Átvilágításra kerül az albán tényező jelentősége, a Macedóniára vonatkozó víziók, illetve Románia kulcsfontosságú szerepe a Monarchia Balkán-politikájában. A kitűzött célból nyolc feladat fakad, melyek megoldásával a szerző eléri a kitűzött célt. A befejezés részletesen ki van dolgozva, melynek köszönhetően kifejtésre kerülnek az elemzés főbb következtetései.

Az első benyomása a kutatás áttekintése során, hogy a doktorandusz jelentős mennyiségű munkát végzett el, ennek eredményeként teljes mértékben eléri a bevezető részben kitűzött célt. A tanulmány a követelményeknek megfelelően, stílusosan van kialakítva, és rendelkezik egy teljes és befejezett mű minden fontos tulajdonságával. Az általános benyomásom a bemutatott munka elolvasása után, hogy a kutatás során a történeti források és a szakirodalom elmélyült elemzésére és értékelésére került sor. Budai Tamás munkásságával bizonyítja, hogy jól ismeri az Osztrák-Magyar Monarchia külpolitikáját, jártas a sajátos kutatási terület részleteit illetően, forrásértelmezési képességekkel

rendelkezik, összefoglalja a kollégái által eddig elért eredményeket, kellőképpen megfogalmazza, bemutatja és megvédi nézeteit az áttekintett történelmi eseményekről és folyamatokról.

Az írott anyag nyelvezete akadémiailag megalapozott, ugyanakkor könnyed és olvasmányos, ami az olvasók szélesebb köre számára teszi hozzáférhetővé a megértését.

A disszertáció összefoglalója megfelelő áttekintést nyújt a munkáról, elkészítése a tartalom figyelembevételével történt, szintetizált formában mutatja be a legfontosabb irányelveket és következtetéseket, illetve a szerző eredményeit.

Nincs kétségem a disszertáció eredetisége felől.

4. Tudományos eredmények

Nem ismétlem meg a szerző által az összefoglalóban felsorolt tudományos eredményeket – csak kifejezem egyetértésemet velük, illetve az alábbikál kiegészíteném azokat: Elsősorban, és szerintem ez a legfontosabb, a bolgár történészek évekig tartó folyton csökkenő (enyhén szólva) érdeklődése után az Osztrák-Magyar Monarchiával kapcsolatos problémakör iránt, az ismételten megjelenik tudományos köreinkben, még hozzá egy új és hálás témával, amelyet egy olyan kolléga dolgozott ki, aki a bolgár és a magyar történelemhez-és történettudományhoz egyaránt kötődik; másodsorban a disszertációban helyet kaptak és részletes értelmezést nyertek e nagy témából származó kérdések, amelyek a magyar történetírásban nemrég jelentek meg és nálunk kevésbé ismertek, mint például az albán kérdés, az ún. "bécsi magyar politikusok szerepe" vagyis a "Kállay-Thallóczy kör" jelentősége az albán nemzet megalakulásában.

5. A doktorandusz publikációi és tudományos fórumokon való részvétele

Budai Tamás 7 önálló publikációt mutat be - 6 cikket és egy monográfiát, utóbbi nyomtatás alatt van, témája családfakutatás és helytörténet. A cikkek közül 4 a disszertáció témájával foglalkozik, és az Intézet rangos kiadványaiban jelentek meg. A doktorandusz alkotói tevékenysége a kutatási témájával

kapcsolatos 2 nemzetközi konferencián való részvételben és 1 előadásban nyilvánul meg. Ezek az adatok azt bizonyítják, hogy a tudományos fokozat megszerzéséhez szükséges jogszabályi feltételek teljesültek.

6. Kritikai észrevételek és megjegyzések

A szöveg esetleges publikálása esetén a szerkezeti felépítést illetően javaslom az előszót és a bevezetőt egy közös, két alcímes részbe összevonni - az egyik a tanulmány céljait, feladatait, forrásait és módszertanát mutatná be, a másik pedig - "bevezetés" és "előtörténet" címszó alatt, a szerző nézeteinek megfelelően - összefoglalná az Osztrák-Magyar Monarchia korábbi időszakban folytatott külpolitikáját.

A közép-európai kettős monarchia (amely mellesleg magába foglalja a Balkán egy részét, a Nyugat-Balkánt, Erdélyt) külpolitikája iránt a mai napig világszerte nagy érdeklődést tanúsítanak a kutatók, melynek köszönhetően tudományos munkák [százai](#) jelentek meg ebben a témában. Észlelhető, hogy a kutatási munka végén található "Bibliográfiában" felsorolt kutatások egy része nem szerepel a lábjegyzetekben. Ugyanez vonatkozik a publikált forrásokra is. A disszertáció előszavában és az összefoglalóban leírtak alapján feltételezhető, hogy egy gondosan megválogatott bibliográfiáról van szó. Ebben az esetben a szerző által felkutatott és felhasznált levéltári forrásokat és tanulmányokat külön kell választani - (esetleg) "Források és irodalom" címszó alatt, az összegyűjtött tematikus bibliográfiát pedig utána, mellékletként, a bibliográfia összeállítási és rendezési szabályoknak és követelményeknek megfelelően a doktori munka legvégén kell elhelyezni

Éppen a szakirodalom bőséges terjedelme miatt van szükség hangsúlyokra a historiográfiai részben, egyes témák vagy szerzők kiemelésére, akiknek tudományos munkássága, ha részben is, de érintik a kutatás témáját. Példaként Diószegi István professzort hoznám fel, aki az 1990-es évek elején elsőként kezdett el beszélni és írni a „magyar vonalról” az Osztrák-Magyar Monarchia Balkán-politikájában (kifejezés, amely a "magyar" politikusok Andrássy Gyula - Kállay Benjámín - Thallóczy Lajos körében született).

A fenti észrevételek és megjegyzések a doktorandusz jövőbeni munkájára vonatkoznak és javaslatként értendők, azok nem csökkentik a benyújtott disszertáció értékét.

* * *

Végezetül megerősítem, hogy a disszertáció megvédésére vonatkozó eljárási jogi keretek be lettek tartva, a tudományos munka megfelel a doktori fokozat megszerzéséhez előírt követelményeknek, amelyeket a Bolgár Köztársaság Akadémiai Képzésről szóló törvény végrehajtási rendelete és a BTA TTI releváns szabályzata szabályoznak.

Az eljárás során benyújtott anyagok megismerése után (összefoglaló, életrajz, amely tartalmazza a doktorandusz publikációs jegyzékét és a tudományos konferenciákon való részvételek felsorolását) és a disszertáció szövegének elemzése alapján úgy gondolom, hogy Budai Tamás **„Az Osztrák-Magyar Monarchia Balkán-politikája (1897–1906)”** című nyilvános védésre benyújtott disszertációja rendelkezik a megfelelő tudományos tulajdonságokkal és értékekkel, indokoltnak tartom pozitív értékelésemet, ezért a tisztelt Tudományos Bírálóbizottságnak Budai Tamás „Doktori fokoza“ megítélését elfogadásra javaslom.

Véleményező:

Prof. Penka Pejkovszka D.Sc.

Szófia, 2022 május 10.